

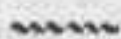

Ἔτος Δ'.

ΕΝ ΣΜΥΡΝῃ 1876.

Φυλ. Θ'.

ΑΙ ΕΠΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ.

Πόσον θά θαυμάσῃ τις καὶ ἐκπλαγῇ, ἐάν, περιηγούμενος μίαν τῶν εὐρυτάτων μητροπόλεων τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, λ. χ., τὸ Λονδίνον, συλλογισθῇ ἐπὶ μίαν στιγμὴν ὅτι καὶ πόλεις τῆς Ἀρχαιότητος ὑπῆρξαν ποτε τοσοῦτον μεγάλαι καὶ ἤδη ἀπωλέσθησαν καθ' ὁλοκληρίαν, οὐδὲν ἵχνος ὀπισθεν αὐτῶν ἀφήσασαι. Πράγματι ἡ ἐκπληξίς καὶ ὁ θαυμασμὸς κορυφοῦται, ἐάν φαντασθῇ τις ὅτι καθὼς βλέπει τώρα ἄπειρα πλήθη τρέχοντα ἄνω καὶ κάτω διὰ νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰς διαφόρους καὶ πολλὰς ἀνάγκας τοῦ βίου, πολυειδῆ καὶ ἐπίμοχθα ἐπαγγέλματα μετερχόμενα, ὅτι παρόμοια πλήθη καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὑπῆρξαν ποτε καὶ παρήλθον· δὲν εἶδομεν τὰ τέκνα ἢ τοὺς διαδόχους, ὅπως ἀκούσωμεν ἐκ τοῦ στόματος τῶν ἰδίων τὴν ἱστορίαν αὐτῶν. Ὁ Ξέρξης κατασκο-

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Θ'.)

πῶν ἀπὸ τινος ὑψώματος τὰ ἐπὶ τῆς πεδιάδος τῆς Τρωάδος πολυάριθμα στρατεύματα αὐτοῦ, ὥκτειρε πρῶτον τὴν μηδαινότητα τοῦ ἀνθρώπου, ἔπειτα δὲ διχαυροῶν προσέθεσεν ὅτι οὐδεὶς ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀπείρου πλήθους μετὰ ἑκατὸν ἔτη θὰ ἐπιζήσῃ, διὰ νὰ ἀφηγηθῇ ὁ ἴδιος τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν του.

Ἀλλ' ὁποῖας ἰσχυρὰς συγκινήσεις θὰ αἰσθανθῇ ἐκεῖνος ὁ ὁδοιπορῶν ἐπὶ πολλὰς συνεχῶς ἡμέρας καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς τόποις καὶ κοιλάσιν, ἐνθα, ὡς γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἱστορίας, ὁ πληθυσμὸς ἦτο πολυάριθμος, ὅταν δὲν ἀπαντᾷ οὐδεμίαν μεταγενεστέραν πόλιν, ἀλλὰ πλανᾶται ἐπὶ τῶν τῆδε καθεῖς διεσπάρμενων ἐρειπίων, τινῶν δὲ ἐξ αὐτῶν τοσοῦτον ἔτι διαμεινόντων ἀκμαίων τελείων καὶ προσφάτων, ὥστε ἤθελε νομίσαι τις ὅτι χθὲς ἔτι ἀφέθησαν ὑπὸ τῶν ἀνεπιστρεπτὶ ἀπελθόντων δημιουργῶν αὐτῶν, ὅταν, ἀντὶ λαμπρῶν οἰκοδομῶν δημοσίων, περιδόξων πόλεων διὰ τὴν σημαντικότητά των καὶ εὐδαιμονίαν, ἀντὶ τέλους ἀνθρωπίνων μορφῶν, βλέπῃ ἐμπρο-

θέν του μελαγχολικὴν καὶ ἀποτρόπαιον ἔρημIAN, ὅταν ματαίως ζητῇ πολλάκις τὰ λείψανα γνωστῆς τινος πόλεως καὶ δὲν δύναται οὐδὲ τὴν θέσιν αὐτῆς νὰ ὀρίσῃ. Τὰ τέσσαρα καταστρεπτικὰ στοιχεῖα, πῦρ, σίδηρος, ἀσθένεια καὶ πείνα φαίνεται ὅτι συνώμοσαν καὶ συνηνώθησαν πρὸς τελικαύτην ἐξαφάνισιν αὐτῶν, ὥστε σήμερον κατέστησαν εἰρητήριοι σκορπιῶν ἰσθόλων, μυριάδων ὄψεων, κηκοήθων πυρετῶν καὶ τρομερᾶς δυσεντερίας. Ἡ πρὸς τὴν Ἐφεσον θεία πρόρρησις μέχρι κεραίας ἐξεπληρώθη «Ταχὺ ἔλθω πρὸς σε καὶ κινήσω τὴν Λυχρίαν εἰρή μετανοήσῃ.» Ἐπίσης καὶ πρὸς τὰς Σάρδεις, πόλιν περικλειεστάτην ὑπερβάσαν τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἀσίας εἰς τὴν δύναμιν καὶ τὸν πλοῦτον, εἶσαν πρωτεύουσιν τῆς ἀρχαίας Αὐδίας, καὶ δευτέραν ἔδραν τῶν Περσῶν μοναρχῶν, καὶ ἡ πρὸς τὴν Λαοδικεῖαν, ὡραιστάτην πόλιν βραχομένην ὑπὸ τοῦ ἐνδόξου Μαιάνδρου, περιφραμον διὰ τὴν εὐκαρπίαν της, πλοῦτον καὶ μεγαλοπρέπειαν· ἦτο δὲ αὕτη καὶ ἔδρα τῶν Ῥωμαίων ἀνθυπάτων. Τοσαῦτον δὲ πολυτάλαντοι ἦσαν οἱ Λαοδικεῖς, ὥστε πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀπείροις πολυτελέσιν οἱ κοδομήμασι, καθωράϊσαν τὴν πόλιν μετρία μεγαλοπρεπῆ θέατρα.

Αἱ δὲ πρὸς τὰς ἑτέρας τέσσαρας πόλεις θεῖαι προρρήσεις δὲν ἐξεπληρώθησαν, Πέργαμον, Θυάτειρα, Φιλαδέλφειαν καὶ Σμύρνην. Αὗται διαμένουσιν εἰσέτι ὅπωςδὴ παρὲς ἀκμάζουσιν, διότι φαίνεται ὅτι εἰσῆκουσαν τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου, καὶ ἀπέριψαν τὴν κακίαν, ἀσωτίαν καὶ διαφθοράν, αἷτια καταπτώσεως τοσοῦτων πόλεων καὶ ἐπικρατειῶν, διότι ἀπαντῶμεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ πολλάς τοιαύτας καταπεσούσας ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω αἰτίων, καίπερ μηδαμῶς ἀπειληθείσας ὑπὸ προφητειῶν.

Ἡ Ἐφεσος ἔχει τὴν ἀρχὴν της ἀπὸ πηγῆς καθαρωτάτης Ἀττικῆς· προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ὑπερέβη πάσας τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἰωνίας καὶ Αὐδίας καὶ ἐκκλείτο ὑπὸ τῶν διαφόρων περὶ αὐτῆς συγγραφάντων, ἄλλοτε μὲν «Μητρόπολις πάσης Ἀσίας»

ἄλλοτε δὲ «πρώτη Ἀσίας» αἰεὶ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς Ἀσίας· αὐτοκράτειρα τῆς Ἰωνίας· περίδοξος καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν παιδείᾳ· «Ἀγαθὸν Ἐφέσιον» καὶ «ἔδρα τοῦ ἐμπορίου». Ἐν Ἐφέσῳ, λιμένι τῆς Ἰωνίας, τὰ προϊόντα τῆς Ἑλλάδος καὶ Αἰγύπτου ἀντηλλάσσοντο πρὸς τὰ τῶν Περσῶν καὶ τὰ τῆς ἐνδοτέρου Ἀσίας.

Οἱ Πέρσαι ἐπωφθαλμίων τὴν κατάκτησιν τῆς Ἐφέσου διὰ τὰ ἀμύθητα αὐτῆς πλούτη. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη μετ' ἄλλων Ἑλληνίδων πόλεων ἀγωνιζομένη διεξήγαγε πολλοὺς εὐτυχεῖς πολέμους καὶ διετήρησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της· ὅτε δὲ ἠναγκάσθη νὰ προσκαλέσῃ εἰς βοήθειαν τοὺς Εὐρωπαίους Ἕλληνας, ἐπαθε δεινὰ, διότι οἱ προστάται ἐγίνοντο μετ' ὀλίγον σκληρότατοι καταπιεσταί.

Μετὰ τὴν ἥτταν δὲ Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων. Ἐπὶ τοῦ Τιβερίου ἔπαθε δεινῶς ὑπὸ σεισμοῦ· ἐπτάκις κατεστράφη, καὶ ἐπτάκις ἀνεκτίσθη μετὰ μείζονος ἐκάστοτε μεγαλοπρεπείας, διότι μέχρι φανατισμοῦ ἔφθανεν ἡ ἀφοσίωσις καὶ ἡ ἀγάπη τῶν κατοίκων πρὸς τὴν ἱερὰν πόλιν. Ὁ Μακεδὼν κατακτητὴς ἐθυσίασεν εἰς τιμὴν τῆς θεᾶς σατράπην Πέρσην· πολλοὶ στρατηγοὶ καὶ τῶν Ῥωμαίων καὶ Περσῶν, ὡς ὁ Ἀντώνιος καὶ Τισαφέρνης ἀπέδιδον μεγάλας τιμὰς εἰς τὴν θεάν. Σεβαστὴ καὶ μεγάλη ἡ θεὰ Ἀρτεμις παρὰ πᾶσι τοῖς λαοῖς. Ὁ Δαρεῖος ἐπερχόμενος κατὰ τῆς Ἑλλάδος μόνον τῆς ἱερᾶς Ἐφέσου ἐφείσθη. Ἐνεκα δὲ τῆς ἐπιμιξίας τῶν Ἐφεσίων μετὰ τῶν διαφόρων λαῶν τῆς κεντρικῆς Ἀσίας ἐδόθη εἰς τὰς Ἑλληνικὰς τελετὰς καὶ χαρακτὴρ ἀνατολικός. Ἐνταῦθα δὲ ἦτο, ὡς ἐν Ἑλλάδι, ἡ καθαρὰ θεὰ τῶν δασῶν Ἀρτεμις, ἀλλὰ παρίστατο ὡς μήτηρ τῆς φύσεως καὶ τῆς πηγῆς πάντων τῶν πραγμάτων. Ὁ ναὸς ἐκτίσθη κοινοῖς ἀναλώμασι πάσης τῆς Ἀσίας· ἦν δὲ ἐν τῶν ἐπτὰ θαυμάτων τοῦ κόσμου, ὅχι διὰ τὰς δυσκολίας τῆς μηχανικῆς, τὰς ὁποίας ὑπερεπέδωσαν οἱ κτίσται, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς μεγαλο-

πρεπείας του, ἕνεκα τῆς ἀμιμήτου ἀρχιτεκτονικῆς τέχνης, τῆς ὠραιότητος τῶν γλυπτικῶν διακοσμημάτων καὶ τῆς ἀπαρμύλλου διευθετήσεως πάντων τῶν ἔργων τῆς τέχνης, τῆς ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς.

Περὶ τῆς περιδόξου λοιπὸν ταύτης πόλεως, τῆς πρωτίστης ἑδρας τοῦ Ἀσιατικοῦ μεγαλείου καὶ πλούτου, περὶ τῆς πόλεως ταύτης, περιρήμου καταστάσεως καὶ ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς Πολυθείας καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, περὶ τῆς πρώτης τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐπτὰ Ἐκκλησιῶν εἰπωμεν ὀλίγα τινὰ ὑφ' ὅλας αὐτῆς τὰς ἐσέψεις, ἐπιφυλαττόμενοι προσεχῶς νὰ διαπραγματευθῶμεν καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐξ ἀδελφῶν αὐτῆς Ἐκκλησιῶν.

ΕΦΕΣΟΣ.

Μετὰ τὴν χώραν τὴν ἁγιασθεῖσαν ὑπὸ τῶν πατημάτων αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ, οὐδεμία ἄλλη χώρα ἐν τῷ κόσμῳ δικαιούται νὰ διαμφοισθητῇ τὰ δευτερεῖα πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν διὰ τοσαῦτα σπουδαῖα καὶ πολύτιμα γεγονότα εἰς τὴν Χριστιανισμὸν, ὅσα συνέσθσαν ἐν αὐτῇ. Τὰ ἀπόκρημνα καὶ τραχέα αὐτῆς παράλια περικυκλοῦνται ὑπὸ λιμένων καὶ ὁρμῶν, ὅπισθεν τῶν ὁποίων μακρὰ καὶ ὑπερήφανος σειρὰ ἀποτόμων βράχων ἐκτείνεται, δι' ὧν πολλὰ ποτάμια περὶφρημα ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ποιήσει ῥέοντα ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν θάλασσαν. Οὔτε λιμὴν, οὔτε πεδῖον, οὔτε κοιλάς ἢ ὄρος, οὔτε ῥεῦμα ἢ λίμνη τοῦ κλασσικοῦ τούτου ἐδάφους, ἐνὶ λόγῳ οὐδὲν ἐστὶ τὸ μὴ μετέχον ἐνδόξου ἱστορικοῦ. Ἡ γενέτειρα χώρα τοῦ Ὀμήρου τοῦ πρεσβυτάτου τῶν ποιητῶν, τοῦ Ἡροδότου τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας, ἡ ἀρχαία Ἰωνία παρέσχε πολλὰς σκηνὰς δι' ἀμφοτέρους. Πράγματι ἐν τῇ μυθολογίᾳ καὶ ἱστορίᾳ εἶναι Ἑλληνικώτερα, οὕτως εἰπεῖν, καὶ αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος. Δὲν ἐννοοῦμεν μόνον τὴν Ἑλληνικὴν μυθολογίαν καὶ τὰς πολλὰς παραδόσεις τὰς συνδεδεμένας

τόσον χαριέντως πρὸς τὰς ῥωμαντικὰς αὐτῆς κοιλάδας, ἀλλὰ καὶ τὰ διάφορα προσέτι πεδία, ἐνθα οἱ εὐγενέστατοι ἄγῶνες καὶ αἱ λαμπρότεραι νίκαι τῆς Ἑλλάδος συνέσθσαν. Ἡ πρώτη ἀντίστασις πρὸς τὰς Περσικὰς δυνάμεις ἐγένετο ἐνταῦθα καὶ ἡ πτώσις τοῦ κράτους τούτου, ὅτε κατελύθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἐπεσφραγίσθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς. Δὲν προτιθέμεθα ἐνταῦθα ν' ἀνακεφαλαιώσωμεν τὰς πολυκρίθμους αἱματηρὰς μάχας τῆς Μ. Ἀσίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐθεμελιώθη τέλος ἡ Ῥωμαϊκὴ κυριαρχία ἐν τῇ Ἀνατολῇ, οὐδὲ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, οἵτινες ἦσαν τὸ προανάκρουσμα τῆς πτώσεως τῆς Ῥώμης. Ἀλλ' εἰς θέμα πλείονος ἐνδιαφέροντος τούτων κατὰ πρῶτον ἃς ἔλθωμεν τὰς σκέψεις καὶ ἐντυπώσεις ἃς βολιδόσκοπήσωμεν, αἵτινες ἐπέρχονται εἰς τὸν χριστιανὸν περιηγητὴν, ὅτε ἴσταται ἐπὶ τοῦ ὄρους Πείου μὲν εἰς τινὰ τοῦ περικλεοῦς θεάτρου διακρίνει, ἐντὸς στενῆς καὶ ἐλώδους ἡδὴ πεδιάδος βλέπει πυκνὰς καλάμους ἀγερώχως ὑψουμένας καὶ κυματιζούσας μεταξὺ τῶν τεθραυσμένων διαζωμάτων καὶ ἀπείρων τεμαχίων μαρμάρων τοῦ μικροῦ Καίστρου τὰ ἐλίσσόμενα ῥεύματα παρατηρεῖ διαρρέοντα ἡδὴ διὰ μέσου τῆς ἐλώδους πεδιάδος, ἥτις ἄλλοτε ἀπετέλει τὸν λιμένα τῆς Ἐφέσου, καὶ χυνόμενα εἰς μονήρη ὄρμον, ἐνθα οὐδὲν κομψὴν πλέον πλοῖον διασχίζει τὰ ὑγρὰ κέλευθα. Ἀναπολεῖ τότε εἰς τὸν νοῦν ὅτι ὡς πρὸς τὴν Ἐφεσον οὕτω καὶ ἡ πρὸς τὴν Βαβυλῶνα θεία πρόρρησις ἐξεπληρώθη «θὰ καταστήσω αὐτὴν κατοικητήριον φαρμακερῶν ἑωρ, καὶ δεξαμενὴν ἀκαθάρτων λιμναζόντων ὑδάτων» θὰ σαρώσω αὐτὴν διὰ τοῦ σαρώθρου τῆς καταστροφῆς, λέγει ὁ Κύριος τῶν πνευμάτων γῆπερ καὶ μυριάδες ὄψεων θὰ καταλάβωσιν αὐτήν· ἡ γλαυξ προσέει καὶ ὁ κόραξ θὰ οἰκήσωσιν ἐν αὐτῇ· θὰ ῥίξω φρικτὴν πανταχοῦ σύγχυσιν καὶ θὰ κενώσω αὐτὴν τέλος ἀπὸ παντὸς οἰκοδομήματος· Τίς δύναται νὰ ἀναβλέψῃ σήμερον καὶ ἐπὶ

τῆς οἰκτρᾶς ταύτης σκηνῆς τῆς Ἐφέσου χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῇ τὴν ἱερὰν πρὸς αὐτὴν πρόρρησιν «*θὰ ἔλθω ταχὺ πρὸς σε καὶ θὰ κινήσω τὴν λυχνίαν ἐκ τῆς θέσεως ἐὰν δὲν μετανοήσῃς.*»

Ἐξαιρουμένων τῶν ἁγίων τόπων, ἡ Ἐφεσος εἶναι ἢ μᾶλλον στενωδῶς συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἀποστολικῆς καὶ χριστιανικῆς ἱστορίας. Ἡ βιογραφία δύο ἐπισημοτάτων ἀποστόλων ἐνταῦθα κυρίως ἀνάγεται. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος διέμεινεν ἐπὶ τρία ἔτη ὥστε πάντες οἱ κάτοικοι τῆς μικρᾶς Ῥωμαϊκῆς ἐπαρχίας, ἥς πρωτεύουσα ἦν ἡ Ἐφεσος ἤκουσαν τὸν λόγον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. Ἐνταῦθα συνέθεσε τὴν πρώτην πρὸς Κορινθίους ἐπιστολήν. Πρὸς τὴν ἐν Ἐφῶ Ἐκκλησίαν ἀπηύθυνε μίαν ἐκ τῶν ἐπισήμων ἐπιστολῶν ἐπὶ τῆς πρώτης ἐν Ῥώμῃ καθείρξεως αὐτοῦ, καὶ πρὸς τὸν Τιμόθεον τὸν ἐνδοξὸν ποιμενάρχην καὶ κατὰ πίστιν υἱὸν τοῦ ἐγράψαντος δύο ἕτεραι ἐπιστολαί. Ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Ἐφέσου τοῦ ἁγίου Παύλου οἱ σύντροφοι ὑπέστησαν τὴν πρώτην ὁρμὴν τοῦ μανιώδους ὄχλου τῆς Εἰδωλολατρίας. Ἐν αὐτῷ ἐν τῇ ἐπερχομένῃ Ἰγενεῇ πλείστοι ἅγιοι ἐκέρδησαν τὸν μαρτυρικὸν στέφανον.

Ἐνταῦθα ὁ ἅγιος Ἰωάννης διῆλθε πολλὰ εἰρηνικὰ ἔτη εἰς αὐτὴν πρῶτον ἐξ ὅλων τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἐκκλησιῶν ἐξαπέστειλεν ἀπὸ τῆς ἐν Πάτρῳ ἐξορίας τοῦ τὴν πρώτην ἀποκαλυπτικὴν ἐπιστολήν. Ἐδῶ τέλος ὁ ἡγαπημένος μαθητὴς τοῦ Κυρίου ἐτελεύτησε.

Πάντας τοὺς τοπογραφικοὺς αἰνιγμοὺς, οὓς ἀπαντῶμεν ἐν τῇ νέᾳ διαθήκῃ, ἱστάμενοι ἐπὶ τοῦ ὄρους Πείου ἀξιολογώτατα δυνάμεθα νὰ διευκρινήσωμεν πρῶτον τὰς «*ἀνωτάτας παραλίας*» τὰς ὁποίας ὁ ἅγιος Παῦλος διαβάς ἦλθεν εἰς Ἐφεσον, ὅτε ἔμελλε νὰ καταστήσῃ τὴν πόλιν ταύτην ἑδραν, καὶ ὥς ἄνω προεβρέθη ἐπὶ τρία ἔτη τότε ἤκουσαν τὸν λόγον αὐτοῦ. Ἐπειτα «*τὰς ὑψηλὰς παραλίας,*» τὸ εὐψηλὸν ὄροπέδιον» μὲ τὰς τραχείας οὐτοῦ ἄκρας» τὰς «*ἄνω χώρας* τῆς Μικρᾶς Ἀσίας» δι-

ὧν διήρχοντο αἱ ὁδοί, αἵτινες ἔφερον πρὸς Ἐφεσον διὰ τῶν πυλῶν τῶν Σάρδεων καὶ Μυνησιας. Τῆς πρώτης τῶν ὁδῶν τούτων, ἣν διῆλθεν ὁ ἅγιος Παῦλος ἐν τῷ ταξειδίῳ τούτῳ δυνατὸν ἐτι εὐκόλως ν' ἀνεύρωμεν τὰ ἔχνη διότι ἐν μέρει αἱ στρώσεις τοῦ ἐδάφους εἰσέτι διαμένουσι. Βλέποντες πρὸς ἀνατολὰς δυνάμεθα νὰ ἀνιχνεύσωμεν παρὰ τὰ ἐρείπια καὶ τὸν Κάϊστρον τὸν σιγηλὸν ἤδη λιμένα Πάνορμον καὶ τὸν ὄρμον τὸν ἀνοιγόμενον πέραν αὐτοῦ. Ἐν τῷ λιμένι τούτῳ εἰσῆλθεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος μετὰ τὴν ἐν Κορίνθῳ διαμονὴν του, ὅτε διέπλευσε τὸ Αἰγαῖον πέλαγος (πράξεις Κεφ. 18—19). Τὸν ὁρμίσκον τοῦτον καὶ τὴν παρ' αὐτῷ παραλίαν παρέπλευσεν, ὅτε ἔσπευσεν ἐκ τοῦ Τρωγυλλίου εἰς Μίλητον κατὰ τὸ τελευταῖον ἐλεύθερον ταξειδίον του.

Κατέχοντες ἐτι τὴν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ Πείου θέσιν πρὸς ἀριστερὰν δυνάμεθα ν' ἀνιχνεύσωμεν παραλίαν τινὰ ὁδὸν πρὸς Μίλητον φέρουσαν διὰ ταύτης τῆς ὁδοῦ διελθόντες οἱ πρεσβύτεροι τῆς ἐν Ἐφῶ Ἐκκλησίας ἔφθασαν εἰς Μίλητον καὶ ἔλαβον τὴν τελευταίαν παραγγελίαν τοῦ πνευματικοῦ αὐτῶν πατρός. Ἑτέρα ὁδὸς ἐλικοειδὴς ἐπίσης παραλία ὑπάρχει εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος ἄγουσα εἰς Σμύρνην πρὸς ἀριστερὰν δὲ αὐτῆς δυνάμεθα νὰ διέλθωμεν τὴν ἀκανθώδη ῥάχιν τοῦ ὄρους Κορυσσοῦ ἐνταῦθα δὲ ὑπάρχει ἀπέραντός τις γραμμὴ διακεκομμένη ὑπὸ ἐρειπίων μαρτυρούντων τὰ ἀρχαῖα τεῖχη τῆς εὐρείας Ἑλληνικῆς πόλεως.

Ἀπασαί δὲ αἱ ἀντιχριστιανικαὶ διαδηλώσεις καὶ αἱ συχναὶ συναθροίσεις τοῦ συμφετώδους ὄχλου ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν Ἀποστόλων εἰς τὰ περίξ κυρίως τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος ἐγένοντο. Οὐδαμῶς δ' ἄπορον, ἐὰν τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος ἡ πραγματικὴ θέσις εἶναι εἰσέτι ἀντικείμενον διαμφισβητήσεως παρὰ τοῖς ἀρχαιολόγοις. Οὐδόλως παράδοξον, ἐὰν τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ τούτου, εἰς ὃν ἅπασα ἡ Ἀσία καὶ ὁ γνωστὸς τότε κόσμος ἐν

γένει προσέφερε τὰς λατρείας του, δὲν δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ προσδιορίσωμεν, διότι δὲν ἦτο ἐκτισμένος ἐπὶ κορυφῆς ὄρους τινός, ἵνα διαμείνωσι τοῦλάχιστον ἐρείπιά τινα μαρτυροῦντα τὴν ἐπ' αὐτοῦ θέσιν. Πολλοὶ ναοὶ τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Πελοποννήσου, εἰ καὶ ὡς νεκροὶ σκελετοὶ πρὸ πολλοῦ ἤδη ἀπολεσθείσης καὶ ταφείσης λατρείας, οὐχ' ἦττον εἰσέτι διαμένουσι θαυμαζόμενοι ὑπὸ τοῦ κόσμου, διὰ τὸ ὠραῖον καὶ μεγαλοπρεπὲς αὐτῶν.

Ποῦ λοιπὸν ἡ θέσις τοῦ ναοῦ τῶν Ἰωνῶν, τῶν ὁποίων ἡ καλαισθησία διὰ τῆς οἰκοδομῆς ταύτης ἐρθασεν εἰς τὸν ὑπατον βαθμὸν τῆς τελειότητος; Βεβαίως ὁ ναὸς οὗτος ἦτο ἐκτισμένος ἐπὶ τοῦ χθαμαλοῦ ἐκείνου πεδίου τοῦ ἀπέναντι τοῦ θεάτρου ἢ κατωτέρῳ τῆς Ἀγορᾶς (*Forum*), διότι ἐνταῦθα πλησίον τοῦ ἀρχαίου λιμένος πρῶτον μεγάλοι ὄγκοι ἀμόρφων ἐρειπίων εἰσέτι διαμένουσιν ὑπεράνω τοῦ Ἑλίου, ἔπειτα δὲ ἡ καθ' ὁλοκληρίαν τοῦ λαμπροτάτου τούτου οἰκοδομήματος ἐξαφάνισις ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς ἐξηγεῖται διὰ τὴν προσπέλασίν του εἰς τὴν θάλασσαν. Πολυάριθμα πλοῖα ἐν τῇ συστάσει τοῦ χριστιανισμοῦ ἀφειδῶς καὶ σωρηδὸν μετέφερον τὰ ἐκλεκτότερα μάρμαρα πρὸς καθωράϊν τῶν μητροπόλεων τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Ἰταλίας. Εἰς τὰ μέρη μάλιστα ταῦτα ὀφείλομεν νὰ προσδράμωμεν, ὅπως ἀναζητήσωμεν τὰ πραγματικὰ λείψανα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος. Τινὲς τῶν στηλῶν τῆς πρώτης Ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Σοφίας, ἥδη δὲ μεγίστου εὐκτηρίου οἴκου τοῦ ψευδοῦς προφήτου, εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐντεῦθεν μετ' ἐνέχθησαν· ἰδίως δὲ οἱ μεγαλοπρεπεῖς κίονες τοῦ πρασίνου Ἰάσπιδος. Ἀλλ' ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἀκολούθως ἀπεγυμνοῦντο ἐκ τῶν ἐκλεκτοτέρων αὐτοῦ κοσμημάτων· ὁ ναὸς ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐξηκολούθει ὡς τὸ λατομεῖον, οὕτως εἰπεῖν, δι' ἅπασαν τὴν περικειμένην χώραν καὶ διὰ τοὺς Γενουησίους ἐμπόρους. Ὁ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος, τὸν ὅποιον οὗτος μετὰ μεγάλου θαυμασμοῦ

εἶδε, δὲν ἦτο ὁ ἀρχαιότατος· διότι τοῦτον, ὡς γνωρίζομεν, κατέκαυσεν ὁ Ἡρόστρατος τῇ αὐτῇ νύκτι, καθ' ἣν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐγεννήθη, ἀλλ' ἕτερος μεγαλοπρεπέστερος, πολυτιμότερος καὶ ἀξιοθαυμαστότερος εἶχεν ἀντικαταστήσει τὸν πρῶτον. Ὁ ναὸς οὗτος ἦτο τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον οἰκοδόμημα τοῦ Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, καὶ παρὰ πάντων ὁμολογεῖτο ὅτι ἦτο τὸ τελειότατον αὐτοῦ ὑπόδειγμα.

Περὶ τὸν ναὸν τοῦτον ἅπασαι αἱ ἀρχαὶ τῆς Ἐφέσου ἐπανέστησαν εἰς τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων, τὸ πολιτικὸν καὶ δημαρχικὸν, καὶ κοινωνικὸν σύστημα, διὸ καὶ εὐρίσκομεν πολλὰς ἐκφράσεις καὶ ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων καὶ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς μαρτυρούσας τὴν μεγάλην ἀφοσίωσιν ἣν εἶχον οἱ κάτοικοι πρὸς τὴν λατρείαν τῆς μεγάλης Θεᾶς· «φωνὴ ἐγένετο μεγάλη μία ἐκ πάντων ἐπὶ ὥρας δύο κρίζοντων· Μεγίλη ἡ Ἀρτεμις Ἐφεσίων. Καταστείλας δὲ ὁ γραμματεὺς τὸν ὄχλον φησὶν, ἄνδρες Ἐφεσίοι, τίς γάρ ἐστιν ἄνθρωπος, ὃς οὐ γινώσκει τὴν Ἐφεσίαν πόλιν νεωκόρον οὖσαν τῆς Μεγάλης Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Διοπετοῦς;» (πραξ. XI X 35).

Τὸ ἱστορικὸν τοῦ μεγαλοπρεποῦς περιστύλου, καὶ αἱ ἐπανελημμέναί τῆς πόλεως καταστροφαὶ ὑπὸ τοῦ πυρός, κάλλιστα μᾶς ὑπενθυμίζουσι τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἀλληγορίαν, ἣν ὁ Παῦλος ποιεῖ εἰς τὴν πρῶτην αὐτοῦ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολήν, γραφθεῖσας, ὡς εἶρηται, ἀπὸ τῆς τοποθεσίας ταύτης· «ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλια τέθεικα, ἄλλος δὲ ἐποικοδομεῖ, κ.τ.λ. Εἰ δέ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον χρυσόν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, ξύλα, χόρτον, καλάμην· ἐκάστου τὸ ἔργον φανερόν γενήσεται· ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται καὶ ἐκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι τὸ πῦρ δοκιμάσει», κ.τ.λ.

Πολλαὶ ἦσαν αἱ ἀξιώσεις τῆς Ἐφέσου ὡς πρὸς τὴν ὑπεροχὴν αὐτῆς μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐν Ἀσίᾳ Ἑλληνίδων πόλεων· κυριωτέρα ὅμως ἦτο ἡ μεγάλη αὐτῆς ἀφο-

σίωσις πρὸς τὴν λατρείαν τῆς Ἀρτέμιδος. Ἐντεῦθεν ὁ τίτλος αὐτῆς νεωκόρος. Ἡ λέξις αὕτη εὐρέθη ἐπὶ τινων ἐπιγραφῶν. Ἡ ἡχώ τῆς λέξεως ταύτης μόνης μέχρι φανατισμοῦ πολλάκις ἀνέφλεγε τὸν πρὸς τὴν θεὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν Ἐφεσίων. Ὁ ναὸς ἐξηκολούθει πάντοτε ὦν ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγίου Παύλου μέχρι τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου κύριον κέντρον ἀντενεργείας καὶ ἀντιπράξεως εἰς τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων.

Ὁ ναὸς λέγεται ὅτι 425 ἀγγλικῶν ποδῶν μῆκος εἶχε, πλάτος 229· τὸ περιστύλον συνέκειτο ὑπὸ 127 μαρμαρίνων στηλῶν· ἐκάστη ἦν δῶρον βασιλέως τινὸς καὶ 60 ποδῶν ὕψος εἶχεν. Ἡ σειρά τοῦ περιστύλου περιεκύκλου τὸ μικρὸν ἐσωτερικὸν ἁγιαστήριον, ἐνθα τὸ εἶδωλον τῆς θεᾶς ἀπεκρύπτετο.

Πολυάριθμοι προσκυνῆται ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Ἀσίας καὶ Ἑλλάδος ἐπεσκέπτοντο τὴν ἁγίαν πόλιν, ἰδίως δὲ τὸ ἔαρ κατὰ μῆνα Μάιον, ὅστις ὀνομάζετο μῆν τῆς Ἀρτέμιδος. Κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον ἐτελοῦντο καὶ δημόσιοι ἀγῶνες. Κατ' αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἐποχὴν διδάσκων ὁ ἅγιος Παῦλος διήγειρε μεγάλην κατ' αὐτοῦ ἀγανάκτησιν τῶν τεχνιτῶν καὶ κατὰ συνέπειαν τὸν φανατισμὸν τοῦ μανιώδους ὄχλου, διότι συνείθιζον οἱ προσκυνῆται ἀπερχόμενοι εἰς τὰ ἴδια ν' ἀγοράζωσι καὶ λαμβάνωσι μεθ' ἑαυτῶν μικροὺς ἀργυροῦς ναοὺς, τοῦτέστι μικρὰ τινα ὁμοιώματα τοῦ ναοῦ ἢ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἱεροῦ κατεσκευασμένα ἐκ διαφόρων ὕλων· παρείχον δὲ ταῦτα, ἐννοεῖται, οὐκ ὀλίγην καὶ ἐπικερδῆ ἐργασίαν εἰς τοὺς τεχνίτας. Κορυφαῖοι δὲ τούτων ἦσαν Δημήτριος τις ὀνομαζόμενος καθὼς καὶ ἕτερός τις Ἀλέξανδρος.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μετὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ χάριτος καὶ ἀκριθείας ἀρηγεῖται εἰς τὰς πράξεις (29—31) τὴν σκηνὴν ταύτην, ἥτις συνέβη τότε «Δημήτριος γάρ τις ὄνομα ὁ ἀργυροκόπος ποιῶν ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος παρείχετο τοῖς τεχνίταις ἐργασίαν οὐκ ὀλίγην, οὗς συναθροίσας καὶ τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάτας

εἶπεν «Ἄνδρες ἐπίστασθε ὅτι ἐκ ταύτης τῆς ἐργασίας ἡ εὐπορία ἡμῶν ἐστὶ καὶ θεωρεῖτε καὶ ἀκούετε ὅτι οὐ μόνον Ἐφέσου ἀλλὰ σχεδὸν πάσης τῆς Ἀσίας ὁ Παῦλος οὗτος πείσας μετέστησεν ἱκανὸν ὄχλον λέγων οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ διὰ χειρῶν γενομένοι· οὐ μόνον δὲ τοῦτο κινδυνεύει εἰς ἀπελεγμὸν ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς μεγάλης θεᾶς Ἀρτέμιδος ἱερὸν εἰς οὐδὲν λογισθῆναι, μέλλειν τε καὶ καθαιρεῖσθαι τὴν μεγαλειότητα αὐτῆς, ἣν ὅλη ἡ Ἀσία καὶ ἡ Οἰκουμένη σέβεται. Ἀκούσαντες δὲ καὶ γενομένοι πλήρεις θυμοῦ ἐκραζόν λέγοντες: Μεγάλη ἡ Ἀρτεμις Ἐφεσίων καὶ ἐπλήτθη ἡ πόλις ὅλη συγχύσεως» ὡρμήσαν ὁμοθυμαδὸν εἰς τὸ θέατρον συναρπάσαντες Γάϊον καὶ Ἀρίσταρχον Μακεδόνας συνεκδήμους τοῦ Παύλου κ.τ.λ.

Τὰ ὁμοιώματα δὲ ταῦτα ἦσαν ἐντετυπωμένα καὶ εἰς πολλὰ νομίσματα τῶν Ἐφεσίων.

Ἡ καταλληλοτάτη αὕτη ἐποχὴ τῆς μεγάλης ταύτης πανηγύρεως καὶ δημοσίων ἀγῶνων προΐοντος τοῦ χρόνου ἀντεκατέστησε καὶ τὰ «Πανιώνια». Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ μεγάλη συρροὴ ἐν τῷ εὐρυτάτῳ θεάτρῳ τῆς Ἐφέσου καὶ ὁ τίτλος τῶν «Ἀσιαρχῶν» ἐν τοῖς δημοσίοις ἀγῶσιν. Ὅποιοι δὲ ἦσαν οἱ Ἀσιαρχαί; Οὗτοι ἦσαν ἐντιμοὶ ἄρχοντες τοῦ λαοῦ ἐκλεγόμενοι νὰ ἐδρεύωσιν ἐν τοῖς ἐνιαυσίοις ἀγῶσι· τὸ ὑπόργημα τοῦτο ἦτο ὑψηλὸν καὶ πολυδάπανον· κατὰ συνέπειαν ἐπεβάλλετο εἰς πρόσωπα ἀπολαμβάνοντα γενικοῦ σεβασμοῦ, πλουσιώτατα καὶ ἐξοχώτατα. Τινὲς ἐξ αὐτῶν τῶν Ἀσιαρχῶν ἦσαν φίλοι τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ταῦτο δὲ δεικνύει ἐναργῶς τὴν μεγάλην ἐπίδοσιν, ἣν εἶχε λάβει τὸ κήρυγμα τοῦ θεοῦ λόγου ἐν τῇ πόλει.

Ἡ Ἐφεσος, εἰ καὶ Ἑλληνικὴ πόλις, ἔκειτο ὁμῶς ἐπὶ Ἀσιατικοῦ ἐδάφους καὶ κατὰ συνέπειαν πολλὰ ἀνατολικάι προλήψεις συνεμίγησαν πρὸς τὰς τῶν Ἑλλήνων ὀρησκειντικὰς τελετὰς καὶ δοξασίας. Αὕτη ἡ εἰκὼν τῆς θεᾶς παραδόξως δὲν εἶχε τὴν χάριν ἐκείνην καὶ συμμετρίαν τοῦ

ναοῦ. Ἦτο σχεδὸν ὁμοία πρὸς τὰ εἰδω-
λα τῶν σημερινῶν Ἰνδῶν καὶ εἶχε τρόπον
τινὰ γελοιογραφικὴν μᾶλλον μορφήν, διότι
ἡ θεὰ παριστάνετο γεγλυμμένη εἰς ξύλον
μὲ ἀπειραρίθμους μαστοὺς κάτωθεν τῶν ὀ-
ποίων ἤρχιζεν ἀμορφὸν τι στέλεχος, ὅπερ
κατέληγε μέχρι τῶν ποδῶν. Ἡ λατρεία αὐ-
τῆς φιλοσοφικῶς ἐξεταζομένη ἀποδεικνύε-
ται ὅτι ἦτο σκοτεινὴ ἀσιατικὴ πρόληψις·
ἐντεῦθεν στενῶς συνδέονται πρὸς τὰς ἀ-
νατολικὰς μαγείας καὶ τὰ «γράμματα» λε-
γόμενα τῆς Ἐφέσου ἢ «μυστικὰ σύμβο-
λα», ἅτινα ἐπωλοῦντο καὶ μετεδίδοντο
ὑπὸ τῶν εἰδημόνων τῆς μαγικῆς ταύτης,
εἴτε ὡς ἰσχυρὰ γοητεία, εἴτε ὡς φυλακτή-
ρια ἀπὸ κακῶν πνευμάτων. Ὁ ἀπόστολος
Παῦλος, διὰ νὰ καταρρίψῃ τὴν μεγάλην
φήμην καὶ ἐπιρροήν, ἣν εἶχον οἱ ἐν Ἐφέ-
σῳ πολυάριθμοι γόητες καὶ μάγοι, καὶ
ἀναπέσῃ τοὺς μικρόνους ἐκείνους τοὺς πι-
στεύοντας εἰς μαγικὰς τέχνας καὶ δια-
τεινομένους ἐπὶ θαυμασίᾳ τινὶ αὐτῶν ду-
νάμει, λέγεται ὅτι ἔπραξεν «εἰδικὰ θαύ-
ματα» τότε καὶ ὅχι «συνήθη» διότι ἐ-
σκόπευε ν' ἀποσκορακίσῃ τὴν ἐμφωλεύου-
σαν τότε ἐν Ἐφέσῳ ἐλεεινὴν ταύτην πλά-
νην. Ἐφερον εἰς τοὺς ἀσθενεῖς μανδύλια
ἢ ἐπικαίλια, ἅπερ ἤγγιζον πρότερον εἰς
τὸ σῶμα τοῦ Ἀποστόλου, καὶ οἱ ἀσθενεῖς
ἀμέσως ἐθεραπεύοντο καὶ αὐτὰ τὰ κακὰ
πνεύματα ἀπήρχοντο. Τὰ μεγάλα ταῦτα
θαύματα ἦσαν ἀποτελεσματικά· διότι τα-
χέως πολλοὶ ἐξ αὐτῶν τῶν μεμνημένων τὰ
τῆς μαγικῆς τέχνης οὐ μόνον ἐγκατέλει-
πον τὸ ἐπάγγελμά των, ἀλλὰ συνήγαγον
ἅπαντα αὐτῶν τὰ βιβλία τῆς τέχνης καὶ
ἐκαυσαν αὐτὰ ἐνώπιον ἀπείρου πλήθους,
οὕτω δημοσίᾳ δεικνύοντες καὶ ὁμολογοῦν-
τες ὅτι εἰλικρινῶς παλινωδοῦσι πεισθέντες
ὑπὸ ἀνωτέρας δυνάμεως. Τὴν τιμὴν τῶν
καέντων βιβλίων, διαφόρων ἐγχειριδίων τῆς
μαγικῆς καὶ συλλογῶν περιφήμων τῶν μυ-
στικῶν ἐκείνων ἐκφράσεων καὶ ἀποράσεων,
ὕπολογίζουσιν εἰς 50 χιλιάδας δραχμὰς ἢ
2000 περίπου στερλίνας· διότι ἐν τῇ ἐπο-

χῇ ἐκείνῃ τὰ βιβλία εἶχον τιμὴν πολὺ ἀ-
νωτέρων τῆς σημερινῆς.

Μετὰ τὴν μνείαν τοῦ ναοῦ ὡς συνεχ-
μένου μετὰ τῆς ἱστορίας τοῦ ἀποστόλου
Παύλου, ἔρχεται τὸ θέατρον τῶν Ἐρεσί-
ων, ὅπερ ἐπίσης στενῶς συμπλέκεται μετ'
αὐτῆς. Αἱ δὲ πρὸς τοῦτο ἀλληγορίαι τῆς
γραφῆς πλείσται ὅσαι. Περὶ τῆς τοποθεσίας
τοῦ θεάτρου οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει·
διότι σχετικῶς εἶναι τὸ μόνον ὁπωσοῦν
πλήρες λαίψανον τῆς ἀρχαίας Ἐφέσου. Ἦ-
το δὲ πρὸς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Περίου
τοῦ ἀποκρημισθέντος ἐν μέρει ἀπὸ τινος
κλιτύος.

Δυνάμεθα προσέτι νὰ ἴδωμεν τὰς πολ-
λὰς κυκλοειδεῖς σειρὰς τῶν ἐδωλίων, αἵτι-
νες δεικνύουσιν ὅτι ὡς πρὸς τὸ μέγεθος
εἶχε τὰ δευτερεῖα τοῦ ἐν Ῥώμῃ Κολισ-
σαίου (Coliseum) καὶ τοῦ ἐν Ἀφρικῇ Ἐλ-
ζέμ, ὅπερ ἐθεωρεῖτο τὸ εὐρυχωρότατον
θέατρον τῆς ὑψηλίου.

Ἐκ τοῦ ἀφηγητικοῦ τῶν πράξεων μαν-
θάνομεν ὅτι δὲν ἐχρησίμευσεν ἀπλῶς μόνον
διὰ ἀγῶνας, ἀλλὰ καὶ διὰ μεγάλας τοῦ
λαοῦ συνελεύσεις. Ἡ Ἐρεσος, ὑπὸ τὴν
Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν διατελοῦσα, κατ-
εἶχεν ἱκανὴν δύναμιν αὐτοδιοικήσεως. Ὁ
γραμματεὺς τῆς πόλεως ἢ ὁ φύλαξ τῶν
χρονικῶν ἦτο ἀξίωμα μέγα· καὶ τὸ ἀρ-
χεῖον τῆς πόλεως ἀναφέρεται ἐν τινὶ δια-
σωζομένῃ ἐπιγραφῇ. Τὰ ὀνόματα τῶν Ἀν-
θυπάτων ἐνεχαράσσοντο εἰς τὰ νομίσματα
τῆς πόλεως. Οἱ τοὶ ἦσαν κύριοι τῶν ἐδρῶν
τοῦ θεάτρου, ἤνοιγον καὶ ἐκλείουν αὐτό.
Ὅτε δὲ ὁ λαὸς ὡς προσρέθη μανιωδῶς
τρέξας εἰς τὸ θέατρον ἐκραύγαζε κατὰ τοῦ
Παύλου, οὗτοι κατεσπευσμένως προσέδρα-
μον εἰς τὸ θέατρον λέγοντες «ὁ νόμος εἶ-
ναι ἀνοικτός, αἱ ἑδραὶ εἰσὶν ἑτοιμαί».
Ὁ γραμματεὺς μάλιστα διὰ νὰ καθησυχά-
σῃ τὸν ἐξαγριωθέντα λαὸν ὑπενθυμίζει εἰς
αὐτὸν ὅτι ἡ θορυβώδης αὕτη διαγωγὴ των
θα θεωρηθῇ ὡς κίνημα ἀποστασίας κατὰ
τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας, ὅτι θα διακινδυνεύ-
σῃ τὴν ἐλευθερίαν των καὶ ἅπαντα τὰ
προνόμια, ἅτινα ἀπῆλαυον κατ' ἀνοχὴν τῶν

Ῥωμαίων, καὶ ὅτι ὁ νόμος εἶναι ἕτοιμος νὰ τοῖς ἀποδώσῃ ἅμεσον ἱκανοποίησιν διὰ ὅποιανδήποτε ἀδικίαν προξενηθεῖσαν αὐτοῖς. Πιθανολογεῖται δὲ ὅτι τὴν σκηνὴν ταύτην ὑπαινίσσεται ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅταν λέγῃ ὅτι ἐν Ἐφέσῳ ἐπολέμησε πρὸς θηρίον καὶ ὄχι πρὸς ἀνθρώπους.

Μετὰ τὴν σκηνὴν ἐκείνην τὴν ἐν τῷ θεάτρῳ, τὴν ἀνάκλησιν τῶν πρεσβυτέρων τῆς ἐν Ἐφέσῳ Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Μιλήτου καὶ μετὰ τὸν περιπαθὴ αὐτοῦ ἀποχωρισμὸν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐφέσου, δυστυχῶς αἱ πηγαί, ὅσας ἡ Ἐφεσος καὶ ἡ ἱστορία αὐτῆς παρέχουσιν, ἐξαντλοῦνται πλέον, καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν οὐδὲν περὶ τοῦ ταξειδίου του, διότι ὁ σύνδεσμος, φαίνεται, ὅστις συνήνωνε τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐφέσου μετὰ τῆς βιογραφίας του ἤδη διακόπτεται πλέον. Ἐν τούτοις μεθ' ὅλας τὰς περιπλανήσεις καὶ δοκιμασίας, ὅς ὑπέστη ἐν τῷ ταξειδίῳ τούτῳ, ἡ καρδιά του ἦτο πάντοτε στενωῶς συνδεδεμένη μετὰ τῶν ἐν Ἐφέσῳ τέκνων του. Μετὰ παρέλευσιν ἱκανῶν ἐτῶν ἔγραψεν ἐκ τῆς Ῥώμης τὴν πρὸς τοὺς Ἐφεσίους ἐπιστολήν του, μετ' ὀλίγον δὲ ὕστερον χρόνον ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς του ἐκ τῆς ἐν Ῥώμῃ καθειρξέως του ἀπέστειλεν ἐκ Μακεδονίας τὴν πρώτην πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολήν του. Ὁ Τιμόθεος ἦτο νέος, διωρίσθη δὲ ὑπὸ τοῦ Παύλου ἐπίσκοπος τῆς Ἐφέσου· διὰ τοῦτο ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ τὸ μὲν ποίμνιον προτρέπεται προθυμότερον νὰ ὑποτάσσῃται εἰς τὴν πνευματικὴν ἀρχὴν τοῦ νέου ἐπισκόπου, αὐτὸν δὲ ἐνδυναμώνει ἐν τῇ πρὸς τοὺς αἰρετικούς διαμάχῃ του, οἵτινες ἤδη ἀνεφάνησαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

(ἀκολουθεῖ).

ΠΕΡΙ ΟΦΘΑΛΜΟΥ.

Ἡ αἴσθησις τῆς δράσεως εἶναι ἡ θαυμασιωτέρα πάσης ἄλλης. Διὰ ταύτης κυρίως προσκτώμεθα τὴν γνῶσιν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Ἡ ἑκτασις τῶν ἄλλων αἰσθήσεων εἶναι ἀσυγκρίτως μικρότερα. Ἡ ἀφῆ δὲν ἐκτείνεται πέραν τοῦ σώματός μας. Ἡ γεῦσις δὲν εἶναι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἰμὴ εἰδός τι εἰδικῆς ἀφῆς, ἀβροτέρας καὶ ἐκλεκτοτέρας. Ἡ ὀσφρησις ἀσκεῖται μόνον περίξ ἡμῶν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, καὶ ἡ ἀκοὴ περιορίζεται ὑπὸ τῆς ἀποστάσεως, εἰς ἣν οἱ ἰσχυρότεροι ἤχοι παύουσι τοῦ νὰ γίνωνται καταληπτοὶ εἰς τὴν αἴσθησιν ἡμῶν. Ἀλλ' ἡ ὄρασις ἔχει τὸ μοναδικὸν προνόμιον τοῦ ἐπεκτείνειν τὰς ἐργασίας καὶ τὰς ἀπολαύσεις αὐτῆς πέραν τοῦ περιορισμένου τούτου κύκλου. Οὐ μόνον αὕτη εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς κρίσεώς μας ἐπὶ τῶν περικυκλοῦντων ἡμᾶς ἀντικειμένων, οὐ μόνον ἀποκαλύπτει ἡμῖν τὴν τε ἰδίαν καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων θέσιν, ἀλλ' ἀκόμη, χάρις εἰς τὰς θαυμασίας ἀνακαλύψεις ἀπαραμίλλου τέχνης, αὕτη ἀνακαλύπτει νῦν ἀφ' ἑνὸς τὸ ἀπείρως μικρὸν ἀοράτου κόσμου, ἀγνώστου ἐπὶ αἰῶνας, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ ἀπείρως μέγα τοῦ ἀστρικοῦ σύμπαντος. Ἀφ' ἑνὸς κχτέρχεται εἰς τὸν ἀρμονικὸν λαβύρινθον τῶν ἀτόμων καὶ ἀφ' ἑτέρου ὑψοῦται εἰς ἀπροσίτους χώρας καὶ ἐπισκέπτεται ἐν εἰδῇ κυριάρχου τ' ἀνεκδιήγητα θαυμάσια τῶν οὐρανῶν.

Θαυμάσιος ἔνεκα ταύτης τοῦ τῆς ἰσχύος ὁ ὀφθαλμὸς μᾶς γοητεύει ἔτι καὶ διὰ τῆς ἰδιαιτέρας του καλλονῆς. Χωρὶς νὰ ὁμιλήσωμεν ἤδη περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μηχανισμοῦ του, περὶ οὗ θέλομεν πραγματευθῆ μετ' ὀλίγον, ὅς παρατηρήσωμεν ἐπὶ τινι στιγμῇ τὴν ἐξωτερικὴν του ὄψιν. Δὲν ἐθαυμάσατέ ποτε τοὺς ὀφθαλμοὺς τούτους τοὺς τοσοῦτον διαυγεῖς καὶ γλυκεῖς, τοὺς μέλανας καὶ κεκαλυμμένους διὰ μακρῶν βλεφαρίδων, ἢ τοὺς κυανοὺς ὡς τὸ στερέωμα καὶ βαθεῖς ὡς αὐτὸ, ἀκτῖνας ὧν ἡ ἄλλη-